

Jonas Macaitis – iš Dainių kaimo kilęs mūsų krašto kalbininkas

Skirta 100-osioms Jono Macaičio gimimo metinėms

„Didžioji žmonijos visų sričių žinių dalis gyvuoja tik popieriuje, knygoje – popierinėje žmonijos atmintyje. Todėl tik knygų sankaupa, biblioteka yra vienintelė žmonių giminės viltis ir nesunaikinama atmintis“. Tai itin žymaus XIX amžiaus filosofo Artūro Šopenhauerio žodžiai, kuriuos pasirinkau, norėdamas iš užmaršties sugrąžinti atmintį apie Jurbarko krašto kalbininką Joną Macaitį...

Kai kas gal pasakys, kad tie A. Šopenhauerio žodžiai jau atgyvenanti (ar net atgyvenusi) tiesa, nes šiuolaikiniame pasaulyje dominuoja interneto svetainės, įvairūs socialiniai tinklai... Pabandau ir aš pasinaudoti tomis naujovėmis. Pateikiu užklausą trims interneto paieškoms, jog jos parodytų esamas nuorodas apie kalbininką, leksikologą Joną Macaitį. Internetas „tesugeba“ surasti kelias trumpas ir sausas (beveik vis tą pačią informaciją pateikiančias) žinutes bei dalies žodynų, kurių bendraautorius buvo J. Masaitis, nuotraukas. Tik tiek... – nusiviliu. Taigi, dar ne visada internetas yra visagalis. Tarp lentynoje esančių įvairiakalbių žodynų randu Rusų–lietuvių kalbų žodyną, kurio bendraautorius Jonas Macaitis. Dar kelis sakinius užtinku išsaugotuose studijų metų leksikologijos užrašuose (profesorius Vincentas Drotvinas per paskaitas niekada nepamiršdavo paminėti savo kraštiečių kalbininkų). Knygoje „Jurbarkas. Istorijos puslapiai“ dar keli sakiniai ir nuotrauka, kurioje tarp grupės jaunuolių konfirmantų įamžintas ir būsimasis žodynininkas. Prašau Jurbarko bibliotekininkų pagalbos. Surandame po trumpą informaciją Benjamino Kondrato knygoje „Kūrėjų pėdsakais Jurbarko krašte“ ir Aldonos Pauliukaitienės parengtame leidinyje „Mūsų kalbininkai“. Ir dar Jonui Macaičiui skirtą nuoširdų Jurbarko krašto istorijos ir atminties saugotojo Arnoldo Pirockino straipsnį „Ir niekas manęs neminės!“, kuris buvo išspausdintas 1991 m. žurnalo „Gimtoji kalba“ šeštajame numeryje.

„Skaudūs ir iki širdies gelmių nusmelkiantys šie Maironio žodžiai: iš tikrųjų vieną kartą, anksčiau ar vėliau, visų mūsų laukia užmarštis... Kokie mes bejėgiai galynėtis su ja! Ir vis dėlto žmogaus dvasia nelinkusi pasiduoti jai be ginklo, be kovos: stengiasi išsaugoti ir pratęsti brangaus asmens atminimą, ypač to, kuris palieka ženklą, „jog žmogumi buvęs“ – šiomis mintimis Arnoldas Pirockinas pradėjo savo straipsnį apie kraštietį.

Tad ši kartą ir mes pabandykime pratęsti savo kraštiečio – Jono Macaičio – atminimą.

Jonas Macaitis gimė 1921 m. kovo 11 d. Dainių kaime. Mirus mamai, jį bei jo brolių augino tėvas Andrius Macaitis ir leido juos į mokslus. Besimokydamas Jurbarko gimnazijoje, Jonas Macaitis labai domėjosi kalbomis, gana puikiai išmoko prancūzų ir vokiečių kalbas. 1940 m. išvyko į Vilniaus universitetą studijuoti vokiečių kalbos ir literatūros. Karas ir okupacijos taip lėmė, kad studijos buvo baigtos tik 1949 metais. Dirbo Politinės ir mokslinės literatūros, „Minties“ ir „Mokšlo“ leidyklų redaktoriaus, redakcijos vedėjo ir kitose pareigose.

„Jo gyvenimo būta kuklaus. O darbai liko kitų vardų šešelyje“ – apgailestavo savo straipsnyje Arnoldas Piročkinas. Iš tiesų, kiek ir kokių buvo Jono Macaičio pasakyta žodžių, kokių būta atsargumo ir kokių sprendimų dėl lietuvių kalbos išsaugojimo reikėjo priimti – tikriausiai jau niekas nepasakys, nes tai jau nugrimzdo į praeitį ir užmarštį. Bet turime žinoti, kad J. Macaitis stengėsi ir darė įtaką, kad sovietų okupacijos ir rusinimo metais būtų išleisti Lietuvai ir lietuvių kalbai svarbūs Jono Jablonskio bei Kazimiero Būgos raštai, akademinė lietuvių kalbos gramatika ir didysis žodynas...

Jonas Macaitis savęs nelaike kalbos mokslininku. Bet juk liko daugybė jo redaguotų leidinių, o ypač žodynų. Kalbininkai sutartinai itin vertina 1982–1985 metais išleistą keturių tomų rusų–lietuvių kalbų žodyną, kurio sudarytojas buvo artimas J. Macaičio bendradarbis Chackėlis Lemchenas, o redaktorius (trijų tomų) – pats Jonas Macaitis. Tai jo pastangų dėka šis žodynas, turintis apie 90 tūkstančių antraštinių žodžių, tapo tarsi svarbi atsvara rusų kalbai, nes prie rusiškų žodžių buvo pateikta labai daug lietuviškų atitikmenų (kartais vienam rusiškam žodžiui net keliolika lietuviškų), šnekamosios leksikos, posakių, patarlių, priešodžių, žodžių junginių... Mokslininkai sutaria, kad tai buvo ir yra kapitalinis leidinys, aktualus ir šiais laikais bei vis perspausdinamas iš naujo. Už tą žodyną 1987 metais Jonui Macaičiui, Chackėliui Lemchenui, Jadvygai Kardelytei ir Alinai Mankevičienei buvo paskirta Lietuvos valstybinė premija.

Jonas Macaitis mokėjo nemažai užsienio kalbų, todėl jam buvo patikėta redaguoti ir latvių–lietuvių kalbų, prancūzų–lietuvių kalbų žodynus. Jis prisidėjo prie tarmių žodyno leidimo, mokslinės terminijos lietuvių kalba norminimo...

Išėjęs į pensiją, iki pat mirties – 1989 m. rugpjūčio 31 d. – Jonas Macaitis nenustojo dirbti, kruopščiai rengė naują žodyną. Deja, jo nesuspėjo užbaigti, kaip ir kitų darbų...

Ramus, darbštus, atsakingas ir savo veiklos pobūdžiu beveik nematomas žmogus (tik pastabesnieji ir besidomintys jo pavardę pamatydavo ant žodynų viršelių ar reakcinės komisijos narių sąrašė) padarė didžiulį lietuvių kalbos išsaugojimo ir sklaidos darbą, kurį būtina atsiminti.

Labai nuoširdžiai norėčiau paprašyti, kad turintys giminystės ryšių ar pažinoję Joną Macaitį pasidalintų apie jį prisiminimais, dokumentais, nuotraukomis su Jurbarko rajono savivaldybės viešąja biblioteka, kuri kruopščiai kaupia ir saugoja medžiagą apie visus Jurbarko kraštiečius. Taip mūsų kalbininkui būtų pastatytas gražus simbolinis paminklas ir nesunaikinama atmintis, kuri, tikju, iš popieriaus tikrai „persikeltų“ ir į interneto svetaines.

Ir tikriausiai gražiau jau niekas neapibūdintų leksikologo Jono Macaičio kaip kartą yra pasakęs profesorius Arnoldas Piročkinas – „Taigi galima būtų sakyti, kad Jonas Macaitis visą savo amžių buvo vienas iš tų brangių žmonių, kurie, perfrazuojant patarlę, taisė lietuviškam žodžiui vietą kaip svečiui patalą. Už tai jam mūsų padėką ir atminimas.“

Dokumentų ir viešųjų ryšių skyriaus vyriausiasis specialistas Antanas Gvildys

2021 m. kovo mėn.
Jurbarkas